

IV. FORMACJA LITURGICZNA

Bp Stefan Cichy

*Liturgia w czasie pontyfikatu papieża Jana Pawła II w Europie Środkowoschodniej**

Papież Jan Paweł II od początku swego pontyfikatu myśli i serca wiernych stale kieruje ku Chrystusowi. Chrystusa można odnaleźć w liturgii, stąd Papież często sprawuje liturgię, o liturgii mówi i pisze.

Z okazji 10-lecia pontyfikatu zostały opublikowane niektóre artykuły o Papieżu i o liturgii¹. W 1996 r. została opublikowana refleksja abpa Geraldo Majella Agnello, sekretarza Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów na temat *Jan Paweł II i liturgia*².

Proponujemy przedstawić celebracje liturgiczne Ojca Świętego w krajach Europy Środkowoschodniej i jego nauczanie o liturgii podczas tych celebracji, a także podczas innych spotkań z biskupami i wiernymi tych krajów.

1. Celebracje liturgiczne pod przewodnictwem Ojca Świętego

Polskie wydanie „L'Osservatore Romano” we wrześniu 2003 r. opublikowało artykuł *Jan Paweł II jako szafarz sakramentów*³. Artykuł ten pokazuje gdzie, kiedy i ilu osobom Papież udzielił chrztu, bierzmowania, Pierwszej Komunii, namaszczenia chorych, święceń prezbiteratu i święceń biskupich oraz sakramentu małżeństwa podczas 25 lat swego pontyfikatu.

W krajach Europy Środkowoschodniej Ojciec Święty celebrował Eucharystię, która jest źródłem i szczytem, sakrament chorych, święcenia prezbiteratu i poświęcenia kościołów. Papież z dalekiego kraju ukoronował wiele świętych obrazów, przewodniczył Liturgii Godzin i różnym formom pobożności ludowej. W Rzymie i w krajach Europy Środkowoschodniej kanonizował i beatyfikował wiele osób z tych krajów.

* Referat wygłoszony w dniu 4 grudnia 2003 r. na Watykanie podczas sympozjum z okazji 40. rocznicy *Konstytucji o liturgii świętej* Soboru Watykańskiego II.

¹ Por. C. Johnson OSB, A. Ward SM, *Documentation concerning the liturgy in the pontifical ministry of Pope John Paul II*, „Notitiae” 24 (1988) nr 11, s. 777-789; A. M. Triacca, SDB, *L'uso delle citazioni liturgiche nel magistero extraliturgico di Giovanni Paolo II*, tamże, s. 790-816; J. Evenou, *De la liturgie aux pieux exercices. L'attitude de Jean Paul II*, tamże, s. 817-829; P. Tena, *Juan Paolo II intérprete de la renovación litúrgica*, tamże, s. 830-839; E. F. Fortino, *Oriente i Occidente liturgici: un pluralismo nella „mens” di Giovanni Paolo II*, tamże, s. 840-846; A. Boniecki MIC, *Lo stile celebrativo di Giovanni Paolo II*, tamże, s. 847-850, V. Noè, *Il Papa venuto da lontano – vicino a tutti nelle celebrazioni*, tamże, s. 851-861.

² *Giovanni Paolo II e la liturgia*, „L'Osservatore Romano” di 17 novembre 1996; por. „Notitiae” 32 (1996) nr 11-12, s. 1032-1037.

³ „L'Osservatore Romano” wyd. polskie [=OR] 24 (2003) nr 9, s. 40-42.

Na celebracje sprawowane podczas podróży apostolskich Urząd Celebracji Liturgicznych Papieża opublikował księgi liturgiczne zatytułowane *Visitatio pastoralis Summi Pontificis Joannis Pauli II in Celebrationes liturgicae quibus praest Summus Pontifex Joannes Paulus PP. II*⁴. Te księgi zawierają teksty liturgii z Papieżem.

a. Eucharystia, inne sakramenty i sakramentalia

W encyklice *Ecclesia de Eucharistia* Ojciec Święty pisze o celebracji Eucharystii w różnych kościołach i w innych miejscach⁵. Należałoby przedstawić wiele miejsc, gdzie Papież celebrował Eucharystię podczas swoich podróży do Europy Środkowo-wschodniej: dwie podróże do Bośni i Hercegowiny⁶, jedna podróż do Czechosłowacji⁷, dwie do Republiki Czeskiej⁸, trzy do Chorwacji⁹, osiem (dziewięć) do Polski¹⁰, jedna do Rumunii¹¹, dwie do Słowacji¹², dwie do Słowenii¹³, jedna na Ukrainę¹⁴ i dwie na Węgry¹⁵.

Z okazji II Krajowego Kongresu Eucharystycznego była celebrowana w Łodzi Msza z Pierwszą Komunią św. wielu dzieci. Wówczas sto dzieci otrzymało Pierwszą Komunią św. z rąk Papieża¹⁶.

Papież przewodniczył także aktom kultu eucharystycznego poza Mszą św., np. podczas II Krajowego Kongresu Eucharystycznego w Polsce przewodniczył Nieszporom eucharystycznym w Tarnowie¹⁷, a w czasie 46. Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego we Wrocławiu adoracji eucharystycznej w katedrze¹⁸. Przewodniczył liturgii ku czci Najświętszego Serca Jezusowego w Elblągu¹⁹ i w Toruniu²⁰.

⁴ Np. *Visitatio pastoralis Summi Pontificis Joannis Pauli II in Polska diebus 31 Maii – 10 Junii a. D. 1997. Celebrationes liturgicae quibus praest Summus Pontifex Joannes Paulus PP. II*, Typis Vaticanis 1977.

⁵ *Ecclesia de Eucharistia*, nr 8.

⁶ Bośnia i Hercegowina I: Sarajewo – 12-13 IV 1997, Bośnia i Hercegowina II: Banja Luka – 22 VI 2003.

⁷ Czechosłowacja I – 21-22 IV 1990.

⁸ Republika Czeska I – 20-22 V 1995, Republika Czeska II – 25-27 IV 1997.

⁹ Chorwacja I: Zagrzeb – 10-11 IX 1994, Chorwacja II – 2-4 X 1998, Chorwacja III – 5-9 VI 2003.

¹⁰ Polska I – 2-10 VI 1979, Polska II – 16-23 VI 1983, Polska III – 8-14 VI 1987, Polska IV – pierwsza część 1-9 VI, druga część 13-16 VIII, Polska V – 22 V 1995, Polska VI – 31 V-10 VI 1997, Polska VII – 4-17 VI 1999, Polska VIII – 16-19 VIII 2002.

¹¹ Rumunia: Bukareszt – 7-9 V 1999.

¹² Słowacja I – 30 VI-3 VII 1995, Słowacja II – 11-14 IX 2003.

¹³ Słowenia I – 17-19 V 1996, Słowenia II: Maribor – 19 IX 1999.

¹⁴ Ukraina – 23-27 VI 2001.

¹⁵ Węgry I – 13-20 VIII 1991, Węgry II – 6-7 IX 1996.

¹⁶ Por. *Jan Paweł II jako szafarz sakramentów*, OR 24 (2003) nr 9, s. 41.

¹⁷ *Nieszpory eucharystyczne (Tarnów, 10 VI)*, OR 8 (1987) nr 5, s. 20.

¹⁸ *Adoracja Najświętszego Sakramentu w katedrze (Wrocław, 31 V)*, OR 18 (1997) nr 7, s. 9n.

¹⁹ *Nabożeństwo czerwcowe (Elbląg, 6 VI)*, OR 20 (1999) nr 8, s. 17-19

²⁰ *Beatyfikacja ks. Wincentego Frelichowskiego i Nabożeństwo czerwcowe (Toruń, 7 VI)*, OR 20 (1999) nr 8, s. 30.

Podczas swoich podróży apostołskich w krajach Europy Środkowowschodniej udzielał sakramentów. W Gdańsku w Bazylice Mariackiej 10 osób od Papieża otrzymało sakrament namaszczenia chorych²¹. W Lublinie wyświęcił 50 prezbiterów²².

Jan Paweł II poświęcił w Polsce cztery kościoły: w Nowej Hucie–Mistrzejowicach²³, kościół św. Piotra w Wadowicach²⁴, kościół Matki Boskiej Fatimskiej w Zakopanem²⁵, sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Krakowie–Łagiewnikach²⁶ i błogosławił sanktuarium w Licheniu²⁷.

Koronował w Polsce niektóre obrazy i figury, część z nich w czasie Mszy św., np. cztery w Częstochowie²⁸, Wrocławiu²⁹, Szczecinie³⁰, Legnicy³¹, jeden obraz na Górze św. Anny był koronowany w czasie Nieszporów³² i dwa obrazy podczas Liturgii słowa, np. w Sosnowcu³³ i w Wadowicach³⁴.

b. Liturgia Godzin i nabożeństwa

Następca św. Piotra celebrował Eucharystię, inne sakramenty i sakramentalia, lecz także modlił się z wiernymi Liturgią Godzin. W Europie Środkowowschodniej przewodniczył Nieszporom maryjnym na Górze św. Anny³⁵, następnie Nieszporom z okazji 1000-lecia opactwa Pannonhalma (Węgry)³⁶ i Nieszporom w katedrze w Sarajewie³⁷. Dla widzów wielkim przeżyciem była modlitwa Liturgii Godzin, transmitowana z katedry w Krakowie w 2002 r. Na Placu Forum w miejscowości Zadar (Chorwacja) Papież przewodniczył Godzinie w ciągu dnia³⁸.

Liczne są nabożeństwa, którym przewodniczył w Europie Środkowowschodniej. Przewodniczył nabożeństwu maryjnym, np. nabożeństwu w Katowicach³⁹, odma-

²¹ *Spotkanie z chorymi (Gdańsk, 12 VI)*, OR 8 (1987) nr 6, s. 4.

²² *Święcenia kapłańskie podczas Mszy św. w dzielnicy Czuby (Lublin, 9 VI)*, OR 8 (1987) nr 5, s. 15.

²³ *Konsekracja kościoła w Mistrzejowicach*, OR 4 (1983) nr 6, s. 16

²⁴ *Msza św. i poświęcenie kościoła św. Piotra (Wadowice, 14 VIII)*, OR 12 (1991) nr 8, s. 16.

²⁵ *Msza św. i konsekracja kościoła Matki Boskiej Fatimskiej (Zakopane, 7 VI)*, OR 18 (1997) nr 7, s. 48

²⁶ *Msza św. z okazji konsekracji świątyni Bożego Miłosierdzia (Kraków–Łagiewniki, 17 VIII)*, OR 23 (2002) nr 9, s. 17.

²⁷ *Rozważanie przed poświęceniem sanktuarium Matki Bożej (Licheń, 7 VI)*, OR 20 (1999) nr 8, s. 21.

²⁸ *Przed koronacją obrazów Matki Bożej (Jasna Góra, 19 VI)*, OR 4 (1983) nr 5, s. 23

²⁹ *Po koronacji figury Matki Boskiej Śnieżnej (Wrocław, 21 VI)*, OR 4 (1983) nr 6, s. 8

³⁰ *Koronacja figury Matki Bożej Fatimskiej (Szczecin, 11 VI)*, OR 8 (1987) nr 5, s. 27

³¹ *Msza św. na lotnisku (Legnica 2 VI)*, OR 18 (1997) nr 7, s. 20.

³² *Homilia podczas nieszporów maryjnych (Góra Św. Anny, 21 VI)*, OR 4 (1983) nr 6, s. 8.

³³ *Liturgia Słowa (Sosnowiec, 14 VI)*, OR 20 (1999) nr 8, s. 93.

³⁴ *Liturgia Słowa w Wadowicach (16 VI)*, OR 20 (1999) nr 8, s. 113.

³⁵ Por. przypis 29.

³⁶ *Nieszpory z okazji 1000-lecia opactwa (Pannonhalma, 6 IX)*, OR 17 (1996) nr 11-12, s. 10.

³⁷ *Nieszpory w katedrze Najświętszego Serca Pana Jezusa (12 IV)*, OR 18 (1997) nr 6, s. 8.

³⁸ *Liturgia Godzin na placu Forum w Zadarze*, OR 24 (2003) nr 10, s. 20.

³⁹ *Homilia podczas nabożeństwa maryjnego (Katowice, 20 VI)*, OR 4 (1983) nr 6, s. 3.

wianiu różańca w sanktuarium w Ludźmierzu⁴⁰, w katedrze Niepokalanego Poczęcia w Koszalinie⁴¹, w Ostrej Bramie w Wilnie (Litwa)⁴².

Papież celebrował w Polsce kilka razy Liturgia słowa: w Żywcu⁴³, w Gorzowie Wielkopolskim⁴⁴, w Poznaniu⁴⁵, na Jasnej Górze⁴⁶, w Zamościu⁴⁷, w Warszawie–Pradze⁴⁸. Poza Polską przewodniczył Liturgii słowa w Szydłowie (Litwa)⁴⁹. Wśród celebracji miały miejsce także spotkania liturgiczne modlitwą ekumeniczną o jedność chrześcijan, np. w Białymstoku⁵⁰, Tallinie (Estonia)⁵¹ i Drohiczynie⁵².

c. Kanonizacje i beatyfikacje

Ojciec Święty dokonał licznych kanonizacji i beatyfikacji. Wśród nich znajdują się kanonizacje i beatyfikacje Polaków oraz świętych i błogosławionych innych narodów, dokonane w Rzymie i poza tym miastem.

W Rzymie kanonizował sześciu Polaków⁵³. W tym mieście byli także kanonizowani Leopold Mandić, heroiczny sługa pojednania i pokuty z narodu chorwackiego⁵⁴ oraz Agnieszka Czeska⁵⁵.

W Polsce zostały kanonizowane trzy osoby⁵⁶, w Koszycach (Słowacja) również trzy osoby⁵⁷, a w Ołomuńcu (Republika Czeska) – dwie osoby⁵⁸.

⁴⁰ *Różaniec w sanktuarium maryjnym (Ludźmierz, 7 VI)*, OR 18 (1997) nr 7, s. 51

⁴¹ *Rozważanie po modlitwie różańcowej w katedrze (Koszalin, 1 VI)*, OR 12 (1991) nr 5, s. 10.

⁴² *Modlitwa różańcowa w kaplicy Matki Boskiej Ostrobramskiej (Wilno, 4 IX)*, OR 14 (1993) nr 12, s. 9.

⁴³ *Liturgia Słowa (Żywiec, 22 V)*, OR 16 (1995) nr 7, s. 32.

⁴⁴ *Liturgia Słowa przed kościołem Pierwszych Męczenników Polskich (Gorzów Wielkopolski, 2 VI)*, OR 18 (1997), nr 7, s. 23.

⁴⁵ *Liturgia Słowa podczas spotkania z młodzieżą na placu Adama Mickiewicza (Poznań, 3 VI)*, OR 18 (1997) nr 7, s. 31.

⁴⁶ *Liturgia Słowa podczas spotkania z pielgrzymami na Jasnej Górze (Częstochowa, 4 VI)*, OR 18 (1997) nr 7, s. 39.

⁴⁷ *Liturgia Słowa (Zamość, 12 VI)*, OR 20 (1999) nr 8, s. 70.

⁴⁸ *Liturgia Słowa (Warszawa-Praga, 13 VI)*, OR 20 (1999) nr 8, s. 85.

⁴⁹ *Nabożeństwo słowa Bożego w sanktuarium maryjnym (Szydłów, 7 IX)*, OR 14 (1993) nr 12, s. 27.

⁵⁰ *Nabożeństwo ekumeniczne w prawosławnej katedrze św. Mikołaja (Białystok 5 VI)*, OR 12 (1991) nr 5, s. 52.

⁵¹ *Nabożeństwo ekumeniczne w luterskim kościele św. Mikołaja (Tallin, 10 IX)*, OR 14 (1993) nr 12, s. 40.

⁵² *Nabożeństwo ekumeniczne (Drohiczyn, 10 VI)*, OR 20 (1999), nr 7, s. 45-47.

⁵³ Maksymilian Maria Kolbe (1894-1941) – 10 X 1982, Albert Chmielowski (1845-1916) – 12 XI 1989, Rafał Kalinowski (1835-1907) – 17 XI 1991, Faustyna Kowalska (1905-1938) – 30 IV 2000, Józef Pelczar (1842-1924) i Urszula Ledóchowska (1865-1939) – 18 V 2003.

⁵⁴ *Kanonizacja o. Leopolda Mandića (16 X)*, OR 4 (1983) nr 10, s. 3.

⁵⁵ *Kanonizacja bł. Agnieszki Czeskiej i bł. Brata Alberta (12 XI)*, OR 10 (1989) nr 9, s. 16.

⁵⁶ Jadwiga, królowa Polski (1374-1399) – 8 VI 1997 w Krakowie, Jan z Dukli (1414-1484) – 10 VI 1997 w Krośnie, Kinga (1224-1292) – 16 VI 1999 w Starym Sączu.

⁵⁷ Melchior Grodziecki, Stefan Pongracz i Marek Križ – 2 VII 1995.

⁵⁸ Jan Sarkander i Zdzisława z Lemberku – 21 V 1995.

W Rzymie w czasie sześciu beatyfikacji zostało beatyfikowanych przez Jana Pawła II 20 Polaków⁵⁹. W tym mieście został również beatyfikowany biskup i męczennik węgierski Vilmos Apor⁶⁰ oraz Maria Stella Mardosewicz i 10 sióstr męczenniczek z Nowogródka⁶¹. Inne beatyfikacje miały miejsce w Polsce i różnych krajach.

Między rokiem 1983 i 2002 miało miejsce w Polsce 11 beatyfikacji, w czasie których zostało ogłoszonych błogosławionymi 127 osób⁶². W Chorwacji były dwie beatyfikacje⁶³, w Słowenii jedna⁶⁴ i na Ukrainie dwie beatyfikacje z 27 błogosławionymi⁶⁵. W Bośni i Hercegowinie była jedna beatyfikacja⁶⁶, a także w czasie drugiej podróży do Słowacji jedna beatyfikacja z ogłoszeniem dwóch błogosławionych⁶⁷.

Kanonizacje i beatyfikacje niosły za sobą zmiany w kalendarzach liturgicznych diecezji i krajów.

⁵⁹ Jerzy Matulewicz (1871-1927) – 28 VI 1987, Honorat Koźmiński (1829-1916) – 6 X 1988, Franciszka Siedliska (1842-1902) – 23 IV 1989, Maria Angela Truskowska (1825-1899) i Stanisław Kazimierzczak (1433-1489) – 18 IV 1993, Joanna Kolumba Gabriel (1858-1926) – 16 V 1993, Maria Marcelina Darowska (1827-1911) – 6 X 1996, Wincenty Lewoniuk (1849-1874) i 12 Towarzyszy, męczenników – 6 X 1996.

⁶⁰ *Beatyfikacja bpa Vilmosa Apora, bpa Jana Chrzyciciela Scalabriniego i s. Marii Wincencji od św. Doroty Chávez Orozco* (9 XI 1997), OR 19 (1998) nr 1, s. 15.

⁶¹ *Błogosławione Maria Stella Mardosewicz i 10 Towarzystek*, OR 21 (2000) nr 4, s. 37.

⁶² Urszula Ledóchowska (1865-1939) – 20 VI 1983 w Poznaniu; Albert Chmielowski (1845-1916) i Rafał Kalinowski (1835-1907) – 22 VI 1983 w Krakowie; Karolina Kózka (1898-1914) – 10 VI 1987 w Tarnowie; Michał Kozal (1893-1943) – 14 VI 1987 w Warszawie, Bolesława Lament (1862-1946) – 5 VI 1991 w Białymstoku, Rafał Chyliński (1694-1741) – 9 VI 1991 w Warszawie; Aniela Salawa (1881-1922) – 13 VIII 1991 w Krakowie; Bernardyna Jabłońska (1878-1940) i Maria Karłowska (1865-1935) – 6 VI 1997 w Zakopanem; Wincenty Frelichowski (1913-1945) – 7 VI 1999 w Toruniu; Antoni Julian Nowowiejski (1858-1941) i 107 Towarzyszy, męczenników II wojny światowej, Edmund Bojanowski (1814-1871) i Regina Protmann (1552-1613) – 13 VI 1999 w Warszawie, Zygmunt Szczęsny Feliński (1822-1895), Jan Balicki (1869-1948), Jan Bezym (1850-1912) i Sancja Janina Szymkowiak (1910-1942) – 18 VIII 2002 w Krakowie.

⁶³ Beatyfikacja sługi Bożego Alojzego Stepinaca – 3 X 1998 w sanktuarium Marija Bistrica i beatyfikacja Marii od Jezusa Ukrzyżowanego Petkovic (1892-1966) – 6 VI 2003 w Dubrowniku.

⁶⁴ Beatyfikacja biskupa Mariboru Antoniego Marcina Słomśeka (1800-1862), pierwszego syna narodu słoweńskiego wyniesionego do chwały ołtarzy – 19 IX 1999 w Mariborze.

⁶⁵ Zygmunt Gorazdowski (1845-1920) i Józef Bilczewski (1860-1923) – 26 VI 2001 we Lwowie; Mykola Čarneckyj (1884-1959) oraz 24 Sług i Służebnic Bożych, męczenników ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego podczas II wojny światowej, heroiczni świadkowie wierności Bogu w okresie prześladowania wiary przez komunizm, jest wśród nich 7 biskupów, 6 księży diecezjalnych, 7 księży zakonnych, 3 siostry i jeden świecki; Teodor Romża (1911-1947), Omeljan Kovč (1884-1944) i Josaphata Hordashevska (1869-1919) – 27 VI 2001 we Lwowie.

⁶⁶ Ivana Merza (1896-1928), promotora ruchu liturgicznego w Chorwacji – 22 VI 2003 w Banja Luce.

⁶⁷ Vasiła Hopko (1904-1976) i Zdenki Cecylii Schelingovej (1916-1955) – 14 IX 2003 w Bratysławie.

2. Co Papież mówił o liturgii?

Dokumenty papieskie zawierają liczne teksty o liturgii i o jej znaczeniu w życiu Kościoła. Są homilie papieskie wygłoszone w czasie liturgii, które mówią o niej; mamy także inne wypowiedzi Papieża o liturgii. Spotkania z biskupami w czasie podróży apostolskich i podczas wizyt ad limina dawały okazję do podkreślenia ważności liturgii.

Co mówił Jan Paweł II o liturgii podczas spotkań z katolikami Europy Środkowo-wschodniej?

Do biskupów Jugosławii w 1983 r. Papież powiedział: „Wierni niech zawsze znajdują zachętę i umocnienie w dziedzinie praktyk religijnych, które mają oparcie i znajdują wyraz w życiu chrześcijańskim, ożywianym i karmionym przez Sakramenty, a w szczególności przez Eucharystię i Sakrament Pojednania; przez świadomy i aktywny udział w Liturgii; przez konkretną, czynną i zapobiegliwą miłość do uboższych i bardziej potrzebujących braci; przez autentyczne tradycje chrześcijańskie, zakorzenione w wiekowej historii kraju. Przy tym trzeba dbać o to, aby nie osłabły, a tym bardziej nie zanikły te praktyki, do których jest się wewnętrznie przywiązanych, jak adoracja Najświętszego Sakramentu, Różaniec, Droga Krzyżowa, Litanie i inne formy ludowej pobożności, współbrzmiające z autentyczną duchowością i religijnością”⁶⁸.

Papież podkreślał przede wszystkim znaczenie Eucharystii i sakramentów. W Polsce podkreślał udział wiernych we Mszy św. niedzielnej⁶⁹ i podczas Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego we Wrocławiu znaczenie Eucharystii. Biskupom polskim Papież powiedział: „Pocieszający jest wzrost liczby tych, którzy przystępują do Komunii i uczestniczą w niedzielnej Mszy świętej”⁷⁰.

W czasie święceń kapłańskich w Lublinie Ojciec Święty mówił o kapłaństwie „powszechnym”, które posiadamy na mocy chrztu i bierzmowania, i o kapłaństwie – nowym sakramencie udzielanym za pośrednictwem służby apostolskiej biskupa⁷¹.

Spotkanie z członkami Konferencji Episkopatu Chorwacji dało okazję do mówienia o życiu kapłanów: „Od kapłanów oczekuje się, że będą autentycznymi, konsekwentnymi i radosnymi świadkami Chrystusa i Jego Ewangelii, w zgodzie ze zobowiązaniami podjętymi w chwili święceń kapłańskich. Apostolski zapał i działalność duszpasterska trzeba umacniać i wspomagać modlitwą i skupieniem, tak aby każdy mógł przede wszystkim żyć tym, co głosi słowami i codziennie celebrować w świętych misteriach i w Liturgii Godzin. W tym kontekście dar z siebie, jakim jest celibat, winien się stać dla każdego kapłana świadectwem bezwarunkowego posłuszeństwa zamysłowi Ojca – zamysłowi realizowanemu przez czynną miłość i w nieustannej

⁶⁸ Do biskupów Jugosławii przybyłych z wizytą „ad limina Apostolorum” (17 III), OR 4 (1983) nr 3, s. 10.

⁶⁹ Por. *Liturgia Słowa przed kościołem Pierwszych Męczenników Polskich (Gorzów Wielkopolski, 2 VI)*, OR 18 (1997), nr 7, s. 23; *Liturgia Słowa (Warszawa-Praga, 13 VI)*, OR 20 (1999) nr 8, s. 85 i *Msza św. w Łowiczu (14 VI)*, OR 20 (1999) nr 8, s. 89.

⁷⁰ Do biskupów Czechosłowacji przybyłych „ad limina” (11.III), OR 3 (1982) nr 3, s. 19.

⁷¹ *Święcenia kapłańskie podczas Mszy św. w dzielnicy Czuby (Lublin, 9 VI)*, OR 8 (1987) nr 5, s. 15.

komunii z Chrystusem Dobrym Pasterzem. Kapłan powinien też wzbogacać swoją duchowość dzięki różnym formom kultu i pobożnym praktykom, takim jak regularna spowiedź, medytacja, adoracja eucharystyczna, Droga Krzyżowa, modlitwa różańcowa⁷². Podobnie Papież mówił do biskupów litewskich 27 lutego 1993 r.: „Liturgia Godzin, medytacja słowa Bożego, pobożne sprawowanie sakramentów, zwłaszcza Sakramentu Pojednania i Eucharystii, uprzywilejowanymi obowiązkami każdego kapłana, wezwanego do przyjmowania braci ze stałą dyspozycyjnością i łamania się z nimi chlebem prawdy i miłości Bożej”.

W homilii wygłoszonej w sanktuarium Matki Boskiej Fatimskiej w Zakopanem w 1997 r. Papież podkreślił znaczenie budynku kościelnego, który nie jest tylko budynkiem sakralnym dla celebracji Najświętszej Ofiary, lecz także dla żywej i stałej obecności Chrystusa w Eucharystii dla swego ludu. „Kościoły są również miejscem przeżywania podniosłych uroczystości: Bożego Narodzenia, Wielkanocy, Zesłania Ducha Świętego, Bożego Ciała, świąt maryjnych. Tu wierni zbierają się na nabożeństwa majowe i czerwcowe, na różaniec. Kościoły wreszcie są miejscem, które przechowuje pamięć o zmarłych”⁷³.

Papież Jan Paweł II mówi często o znaczeniu pobożności Maryjnej i sanktuariów poświęconych Matce Bożej, które są centrami odnowy duchowej⁷⁴. Biskupom Słowenii Papież przypomniał, że pierwszy kościół wzniesiony na tym terytorium został poświęcony Matce Najświętszej. Papież miał radość koronować obraz Marija Pomagaj, który jest czczony w Pontificio Collegio Sloveno w Rzymie⁷⁵. Papież Wojtyła mówił o sanktuariach Maryjnych także do biskupów Czechosłowacji: „Nie mniej ważny i radosny jest fakt, że w waszych diecezjach trwa, a nawet rośnie pobożność maryjna. Świadczy o tym wieka liczba miejsc pielgrzymkowych poświęconych Najświętszej Pannie, dokąd pielgrzymują corocznie rzesze wiernych”⁷⁶.

Kanonizacje i beatyfikacje były okazją do zaakcentowania powołania do świętości. W Starym Sączu Następca św. Piotra mówił, że „Święci nie przemijają. Święci żyją świętymi i pragną świętości” i wołał: „Bracia i siostry, nie lękajcie się chcieć świętości! Nie lękajcie się być świętymi!”⁷⁷

Ks. Adam Boniecki MIC pisał o stylu celebracyjnym Jana Pawła II i zakończył, że „kiedy Papież odprawia Mszę św., (...) żaden jego gest nie jest chłodny, żadne słowo bez znaczenia. Obecni powinni odczuć, że uczestniczą w wielkiej tajemnicy wiary. Styl celebracyjny Jana Pawła II? Jest nim wchodzenie w *sacrum*”⁷⁸.

⁷² Spotkanie z Konferencją Episkopatu Chorwacji (Split, 4 X), OR 19 (1998) nr 12, s. 14.

⁷³ Msza św. i konsekracja kościoła Matki Boskiej Fatimskiej (Zakopane, 7 VI), OR 18 (1997) nr 7, s. 48.

⁷⁴ Do biskupów Jugosławii przybyłych z wizytą „ad limina Apostolorum” (17 III), OR 4 (1983) nr 3, s. 10; Do biskupów czeskich i słowackich przybyłych z wizytą „ad limina” (26 VI), OR 13 (1992) nr 11, s. 13.

⁷⁵ Do biskupów słoweńskich przybyłych z wizytą „ad limina” (6 XI 1992), OR 14 (1993), nr 3, s. 16

⁷⁶ Do biskupów Czechosłowacji przybyłych „ad limina” (11.III), OR 3 (1982) nr 3, s. 19.

⁷⁷ Msza św. i kanonizacja bł. Kingi (Stary Sącz, 16 VI), OR 20 (1999) nr 8, s. 108.

⁷⁸ *Lo stile celebrativo di Giovanni Paolo II*, „Notitiae” 24 (1988) s. 850.